

Išorės santykių skyriaus nuomonė dėl ES ir Maroko prekybos santykių (nuomonė savo iniciatyva)

(2014/C 214/03)

Pranešėjas **Pedro NARRO**Bendrapranešėjis **Juan MORENO**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2013 m. vasario mėn. plenarinėje sesijoje nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

ES ir Maroko prekybos santykių.

Išorės santykių skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2014 m. vasario 4 d. priėmė savo nuomonę.

496-ojoje plenarinėje sesijoje, vykusioje 2014 m. vasario 26–27 d. (vasario 26 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 179 nariams balsavus už, 3 – prieš ir 3 susilaikius.

1. Išvados

1.1 EESRK atkreipia dėmesį į ES ir Maroko prekybos santykių stiprinimą. Tačiau Komitetas reikalauja, kad rengiant ir įgyvendinant susitarimus aktyviau dalyvautų pilietinė visuomenė, ir pasisako už veiksmingą ir platų tvaraus vystymosi įtraukimą.

1.2 EESRK konstatuoja, kad Marokas baiminasi, jog nauji prekybos susitarimai su ES dar labiau nepablogintų šalies prekybos balanso. Atsaku į plintantį Maroko pilietinės visuomenės skeptišką požiūrį turi tapti ES prekybos strategija, kuri ne tik skatintų prekybą, bet ir sudarytų sąlygas kurti deramas ir kvalifikacijos reikalaujančias darbo vietas, plėtoti asociacijų veiklą, įtvirtinti darbuotojų teises⁽¹⁾ ir tausoti aplinką.

1.3 Taigi siekdamas užtikrinti tvaraus vystymosi standartų laikymąsi išgaliojus glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiškam laisvosios prekybos susitarimui, EESRK ragina Europos Komisijos Prekybos GD reikalauti, kad į susitarimą būtų įtrauktas tvariam vystymuisi skirtas skyrius, kuriame būtų nustatyti pilietinės visuomenės stebėsenos mechanizmai.

1.4 ES galės tinkamai pasinaudoti naujos su Maroku nustatytos prekybos sistemos teikiamomis galimybėmis tik tuomet, jei bus padaryta pažanga investicijų apsaugos srityje ir investuotojams bus užtikrintas teisinis tikrumas. EESRK pažymi, kad naujas prekybos ginčų sprendimo mechanizmas padeda sudaryti palankesnes sąlygas prekybai.

1.5 EESRK vis dėlto pabrėžia, kad pilietinės visuomenės užtikrinama į glaudaus bendradarbiavimo ir visapusišką laisvosios prekybos susitarimą įtraukto tvaraus vystymosi skyriaus stebėseną turėtų būti koordinuojama Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų tarybos ir EESRK atsižvelgiant į šių organų atstovaujamąjį pobūdį ir patirtį vykdant tokią stebėseną.

1.6 ES ir Marokas turėtų stengtis visapusiškai sustiprinti šio susitarimo potencialą kuo greičiau padidindami investicijas į visas mokymo sritis ir lyčių lygybės priemones. Visų pirma reikia atsižvelgti į konkrečius jaunimo, moterų ir asmenų iš mažiau palankių vietovių poreikius. EESRK mano, kad ES finansinės paramos programos turi padėti daryti tolesnę pažangą žmogaus teisių, darbo teisių ir taip pat lygybę užtikrinančių teisės aktų srityje.

1.7 ES ir Maroko partnerystės judumo srityje plėtojimas atvers naujas vystymosi galimybes labiausiai pažeidžiamose vietovėse, jei ji sulauks tvirtos finansinės paramos teisiniais ir veiklos pajėgumams bei priemonėms stiprinti. Aktyvesnis pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas gali padėti pagerinti migracijos srautų valdymą ir laisvą asmenų judėjimą.

⁽¹⁾ Vadovaujantis Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) nuostatomis.

1.8 Marokas žemės ūkį laiko viena pagrindinių šalies ekonomikos varomųjų jėgų. Naujos Maroko žemės ūkiui Europos rinkoje atsivėrusios galimybės neturi lemti šalies priklausomybės nuo pagrindinių žaliavų išorės tiekėjų, biologinės įvairovės nykimo ir šeimos ūkių išnykimo⁽²⁾. Marokas ir ES turi bendradarbiauti, kad užtikrintų apsirūpinimo maistu saugumą.

1.9 Šiuo metu vykstant deryboms dėl glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiško laisvosios prekybos susitarimo Maroko teisės aktai turi būti priderinti prie ES *acquis*. Šis procesas bus sudėtingas ir pareikalaus glaudaus ir nuolatinio bendradarbiavimo, numatant realius terminus, tokiais svarbiais klausimais kaip intelektinė nuosavybė ar sanitarijos ir fitosanitarijos standartai.

1.10 EESRK ragina Maroko ir ES ekonominius ir socialinius subjektus aktyviau dalyvauti rengiant, stebint ir įgyvendinant prekybos susitarimus. Atsižvelgdamas į tai, EESRK siūlo vadovaujantis Asociacijos susitarimo 85 straipsniu įsteigti Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų tarybos ir EESRK atstovų jungtinį konsultacinį komitetą, kad organizuota pilietinė visuomenė turėtų galimybę stebėti visų ES ir Maroko susitarimų poveikį, įskaitant bendrą ES ir Maroko prekybos susitarimų poveikį. Taip pat reikėtų stiprinti tiesioginius panašių Maroko ir ES organizacijų ryšius ir remti jų iniciatyvas, įgyvendinamas darbuotojų ir darbdavių socialinio dialogo ir kitose srityse.

2. Įžanga

2.1 ES ir Marokas palaiko labai tvirtus dvišalius santykius, leidusius sudaryti svarbius susitarimus, kurių vienas iš pagrindinių ramsčių yra prekybos santykių skatinimas. ES ne tik yra pagrindinė Maroko prekybos partnerė, bet ir šią šalį pasirinko vienu iš svarbiausių strateginių partnerių Viduržemio jūros regione įtvirtinant demokratiją ir gerovę.

2.2 Tradiciškai ES ir Maroko prekybos santykiai buvo neatsiejami nuo aktyvių ir kartais sudėtingų derybų dėl patekimo į rinką ir laipsniško tarifų liberalizavimo. Žemės ūkis buvo daugelio iš šių diskusijų dėmesio centre, tačiau šiuo metu, kai žemės ūkio skyrius beveik visiškai liberalizuotas, taikant naujas priemones pasirinkta platesnio pobūdžio dinamika, kurios tikslas – pagerinti bendrą prekybos aplinką.

2.3 Maroke vykdomas sudėtingas procesas, kad šalis prisiderintų prie ES *acquis*. Šios pastangos turėtų leisti geriau pasinaudoti naujos Europos Sąjungos kaimynystės politikos priemonėmis ir pasiekti aukštesnį integracijos lygį. Maroko Karalystė ir toliau išlieka pagrindine Europos Sąjungos paramos techninio ir finansinio bendradarbiavimo srityje gavėja.

2.4 Reaguodama į „arabų pavasarį“ ES dėmesį sutelkė į prekybos santykių skatinimą su keturiomis Viduržemio jūros regiono šalimis – Egiptu, Tunesu, Jordanija ir Maroku. ES paspartino derybų su Maroku ir kitais Viduržemio jūros regiono partneriais procesą, kartu pradėjo kitaip vertinti regiono politines ir socialines realijas ir iš esmės persvarstė savo politinę strategiją viso Viduržemio jūros regiono atžvilgiu.

2.5 Savo ruožtu Marokas ėmėsi tam tikrų reformų, kurių rezultatas – nauja konstitucija, parengta siekiant prisitaikyti prie Viduržemio jūros regione įvykusių permainų ir įgyvendinti Europos Sąjungos keliamas sąlygas, kurios leistų siekti glaudesnės integracijos. Tačiau EESRK mano, kad iššūkiai tebėra didžiuliai ir kad reikalingi nuolatiniai ir nuoseklūs ilgalaikiai veiksmai.

2.6 Laikantis šio naujo požiūrio į prekybą, būtina apsvarstyti, kaip užtikrinti veiksmingą ES ir Maroko pilietinės visuomenės dalyvavimą rengiant ir įgyvendinant prekybos susitarimus vadovaujantis pilietinės visuomenės dalyvavimo principu kituose ES neseniai sudarytuose prekybos susitarimuose. Šių bendrų diskusijų metu taip pat reikia aptarti, kaip bus atsižvelgta į socialines ir aplinkos apsaugos problemas, rūpinčias visuomenei, kuri vis garsiau reikalauja, kad tvarumas būtų viena iš būsimų prekybos susitarimų gairių.

⁽²⁾ Žr. Maisto ir žemės ūkio organizacijos pateikiamą šeimos ūkių apibrėžtį. www.fao.org/family-farming-2014

3. Ilgalaikiai ES ir Maroko prekybos santykiai

3.1 ES yra pagrindinė Maroko prekybos partnerė ir pagrindinė šios šalies užsienio investuotoja. Tokios įtakingos valstybės kaip JAV ir Kinija gerokai atsilieka, tačiau pastaraisiais metais ėmėsi stiprinti prekybos santykius su vienu iš Viduržemio jūros regiono partnerių.

3.2 Marokas yra paslaugų ekonomikos šalis, kuri pastaraisiais metais dėjo dideles sektorių įvairinimo pastangas. Didžioji ES ir Maroko prekybos dalis vyksta perdirbtų produktų, įrenginių ir mašinų, maisto produktų ir cheminių medžiagų sektoriuje. Maroko ekonomika turi labai didelį potencialą, tačiau praėjusiais metais ekonomikos augimas sulėtėjo.

3.3 Europos Sąjungoje pagrindinė Maroko prekybos partnerė yra Prancūzija, nuo jos mažai atsilieka Ispanija ir Jungtinė Karalystė, kurių investicijos yra sutelktos tokiuose sektoriuose kaip turizmas, paslaugos, bankai ir transportas. Nors tarptautinė ekonomikos krizė neužgriuvo Maroko visu smarkumu, ši šalis dėl neaiškių ekonominių aplinkybių pradeda patirti netiesioginę žalą, kuri juntama turizmo, transporto ar emigrantų perlaidų sektoriuose. Dėl skurdo ir aukšto nedarbo lygio regionas susiduria su ekonominėmis, migracijos ir saugumo problemomis. Šiai padėčiai įtakos turi ir Europos ekonomikos sulėtėjimas.

3.4 Pastarąjį dešimtmetį, 2000 m. įsigaliojus asociacijos susitarimui ir 2005 m. liepos mėn. patvirtinus veiksmų planą, kuris yra neatsiejama Europos kaimynystės politikos dalis, prekybos ryšiai sutvirtėjo. 2008 m. įgytas aukštesnio lygio statusas leido pereiti į naują, toliau siekiantį ir platesnį partnerystės etapą. 2012 m. pradėtas taikyti naujas prekybos ginčų sprendimo mechanizmas. Tais pačiais metais žemės ūkio ir žuvininkystės srityse sudaryti atitinkami prieštaringo vertinimo sulaukę prekybos susitarimai. 2013 m. ES su Maroku pradėjo derybas dėl susitarimo dėl abipusės geografinių nuorodų apsaugos, kurį šalys tikisi pasirašyti iki 2014 m.

4. Arabų pavasaris ir naujas požiūris į prekybą

4.1 Arabų pavasaris Europos Sąjungą paskatino dėti pastangas pakeisti savo vaidmenį, atliekamą Viduržemio jūros regione, iš esmės peržiūrint savo veiklą, priemones ir santykius. Taikydama naujas priemones ES pabandė veikti greitai ir koordinuotai, kad pasiteltų subalansuotą ir laipsnišką prekybos liberalizavimą, Viduržemio jūros regione būtų sukurta taikos ir gerovės erdvė.

4.2 2012 m. gegužės mėn. Komisija paskelbė veiksmų planą dėl Europos kaimynystės politikos įgyvendinimo jos partnerių Viduržemio jūros regione atžvilgiu vykdant naują Europos kaimynystės politiką.

4.3 Prekybos santykių su Viduržemio jūros regiono, o ypač Maroko, partneriais stiprinimas tapo svarbiu ES tikslu įgyvendinant šią naują strategiją, kuria siekiama rasti išeitį esant ištis neaiškioms politinėms ir ekonominėms aplinkybėms.

4.4 2013 m. kovo 1 d. ES su Maroku oficialiai pradėjo derybų dėl glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiško laisvosios prekybos susitarimo procesą. Šio susitarimo tikslas, kaip jau parodė vykstančios (bet dar nepasibaigusios) derybos dėl panašių susitarimų su ES kaimyninėmis Rytų partnerystės šalimis, ypač Ukraina, Gruzija ir Moldova, yra „peržengti sienas“ ir užtikrinti didesnę ES ir konkrečių kaimyninių šalių reguliavimo nuoseklumą. Siekiama išplėtoti tradicinius, su prekyba susijusius klausimus, aptarti temas, kurios turi lemiamą reikšmę gerinant bendrą prekybos aplinką (investicijų apsauga, viešieji prikimai, paslaugos ir kt.), Maroką priartinti prie Europos vidaus rinkos taisyklių ir išsamiau aptarti ankstesnių derybų metu nuošalėje paliktus konkrečius klausimus (intelektinė nuosavybė, sanitarijos ir fitosanitarijos priemonės ir kt.).

Europos Komisija, vadovaudamasi neseniai ES sudarytuose prekybos susitarimuose nustatyto precedentu, pripažino skyles dėl socialinio ir aplinkos tvarumo svarbą sudarant šį naują susitarimą. Be to, EESRK ne vienoje nuomonėje ES prašė, kad socialiniai ir aplinkos aspektai būtų laikomi prioritetiniais ir derybose dėl prekybos liberalizavimo susitarimų.

5. Su prekyba susiję tvaraus vystymosi aspektai. ES ir Maroko derybos dėl glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiško laisvosios prekybos susitarimo

5.1 Pastarąjį ES ir Maroko prekybos santykių etapą lemia pradėtos derybos dėl visapusiško ir glaudaus prekybos liberalizavimo susitarimo. Panaikinus žemės ūkio ir pramonės produktams taikytus tarifus, pagrindinis tikslas yra gerinti prekybos aplinką ir Maroko teisės aktus priderinti prie ES *acquis* ⁽³⁾. Šis dvišalis susitarimas yra labai svarbus, kadangi taps pavyzdžiu, kuriuo bus remiamasi sudarant kitus panašius ES ir kai kurių svarbiausių jos partnerių Viduržemio jūros regiono pietinėje dalyje susitarimus.

5.2 Europos Komisija nusprendė į derybas įtraukti atskirą tvariam vystymuisi skirtą skyrių. Iš tiesų ES užsakymu konsultacinė bendrovė ECORYS parengė susitarimo „tvaraus vystymosi“ ⁽⁴⁾ skyriaus poveikio vertinimą.

5.3 Šiame tyrime nagrinėjami labai svarbūs klausimai, prie kurių EESRK norėtų konstruktyviai prisidėti, kad abi derybų šalys atsižvelgtų į tai, jog prekyba turi paskatinti tvarų vystymąsi. Toliau bus išdėstyta keletas, EESRK nuomone, labai svarbių aspektų, į kuriuos turėtų atsižvelgti ES ir Marokas, kad jų prekybos santykių stiprinimas būtų derinamas su ekonominiu, socialiniu ir aplinkos vystymusi.

Ekonomikos vystymasis

5.4 Pastaraisiais metais išaugęs Maroko prekybos su ES deficitas iš dalies yra prekybos liberalizavimo susitarimų pasekmė ir dėl jo marokiečiai gana skeptiškai vertina naujojo susitarimo teikiamas galimybes. Patirtis, įgyta sudarant susitarimus su JAV ar Turkija, lemia tai, kad vis labiau nerimaujama ir būgštaujama dėl pernelyg didelės priklausomybės nuo išorės išteklių. Tokiame svarbiame sektoriuje kaip žemės ūkis pastebima vis didesnė Maroko priklausomybė nuo žaliavų, pavyzdžiui, pieno ar javų, importo, o tai turi neigiamą poveikį savarankiškam šalies apsirūpinimui maistu. Abiejų šalių prekybos strategija turi skatinti **gamybos įvairovę**.

5.5 Europos sektorius ir toliau reikalauja didinti investicijų apsaugą, kad būtų užtikrintas reikiamas **teisinis tikrumas** sudarant palankias sąlygas tiesioginėms užsienio investicijoms. Pastarųjų metų pažanga turi lemti papildomus Maroko teisės aktų pakeitimus. Europos įmonės Maroką ir toliau laiko vieta, kur gali perkelti tam tikrus „ofšorinės“ gamybos etapus. Šioje srityje patys pirmieji buvo su automobilių, aviacijos ir elektronikos pramone susiję sektoriai, bet skaidrus reguliavimas ir nauji bendradarbiavimo su nacionalinėmis įmonėmis būdai gali suteikti naujų galimybių.

5.6 ES įžvelgia didelį potencialą jos įmonėms pasinaudoti naujomis galimybėmis paslaugų ir finansų sektoriuje. Savo ruožtu Marokas pageidauja daugiau Sąjungos lėšų sudėtingam teisės aktų suderinimo procesui palengvinti.

5.7 Dažnai laisvosios prekybos su Maroku ekonominė nauda yra sutelkta tam tikruose sektoriuose ar šalies regionuose ir dėl to dar labiau padidėjo nepalankiausioje padėtyje esančių vietovių atskirtis. Atliekant poveikio vertinimus visų pirma turi būti ištirti privalumai ir pavojai **vietos ir regionų lygmenims**.

Socialinis vystymasis

5.8 Naujas postūmis prekybai neturi pakenkti darbuotojų teisėms. Reikia stiprinti profesinių sąjungų teises ir sukurti pagrindą **deramam ir kokybiškam užimtumui vadovaujantis Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) kriterijais**. Vienas iš įprastų ES ir Maroko prekybos santykių trūkumų buvo nepakankamas darbo vietų kūrimas.

5.9 ES ir Marokas turi **investuoti į mokymą**, kad naujomis galimybėmis galėtų pasinaudoti ir žemesnės kvalifikacijos asmenys, mažiau palankių vietovių darbuotojai, jaunuoliai bei moterys. Verslininkų skatinimas, kooperatyvų stiprinimas ir mažųjų bei vidutinių įmonių vystymas turi būti šios naujos mokymo strategijos ramsčiai. Reikia skatinti socialinės ekonomikos iniciatyvas.

⁽³⁾ Yra numatyta, kad 2015 m. Marokas pateiks teisės aktų vienodinimo su ES *acquis* planą.

⁽⁴⁾ Prekybos tvarumo poveikio vertinimas vykstant ES deryboms su Maroko Karalyste ir Tuniso Respublika dėl glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiško laisvosios prekybos susitarimų.

5.10 ES ir Maroko **partnerystė judumo srityje** ⁽⁵⁾ yra abiejų šalių intensyvaus darbo siekiant palengvinti laisvą asmenų judėjimą ir migracijos srautų valdymą rezultatas. EESRK palankiai vertina ES ir Maroko įsipareigojimą suteikti pilietinės visuomenės organizacijoms svarbesnį vaidmenį stebint įvairius šalių sutartus aspektus.

5.11 Minėta partnerystė turėtų padėti pagerinti akademinį mainus, mokslinių tyrimų informacijos perdavimą ir paskatinti kultūros bei turizmo srautus. Protų nutekėjimas yra akivaizdi problema, kuriai būtina numatyti konkrečias nuostatas.

5.12 ES finansinė parama teisės aktų pritaikymui palengvinti turi paskatinti praktinį teisės aktų, propaguojančių **lyčių lygybę ir pagrindines teises, taikymą**. Nepakanka kurti vis daugiau moterims skirtų priemonių; reikia reguliariai vertinti pažangą vietos lygmeniu ir remti pilietinės visuomenės organizacijų veiklą.

Aplinkosaugos vystymas

5.13 **Gamtos išteklių ir biologinės įvairovės išsaugojimas** neprieštarauja intensyvesnei prekybai. Prekybos liberalizavimas neturi būti pretekstas aktyviau vykdyti tam tikrą veiklą, galinčią daryti neigiamą poveikį aplinkai. ES ir Marokas pirmenybę turi teikti laipsniškam aplinkosaugos normų suderinimui numatant tam tikrus terminus ir nepaisant finansinių išlaidų, kurių gali prireikti norint suderinti taisykles, susijusias su sanitarine ir fitosanitarine apsauga, pramonės atliekų tvarkymu ar vandens tarša.

5.14 Tvarumo poveikio vertinimai, kuriuos ES atlieka palaikydama prekybos santykius su Maroku, vis dar neužpildė didžiulės šių susitarimų spragos; **atidi** poveikio aplinkai **stebėsena** neatsiejama nuo prekybos liberalizavimo pažangos. ES ir Maroko pilietinei visuomenei būtina suteikti priemones paremti savo valdžios institucijas, atliekančias šią sunkią užduotį, kurios esmė – užtikrinti, kad auganti ekonomika ir intensyvėjanti prekyba nepakenktų būtinai aplinkos apsaugai.

5.15 ES ir Maroko derybos dėl **žuvininkystės susitarimo** ⁽⁶⁾ yra pavyzdys, kad imantis bet kokios prekybos iniciatyvos turi būti gerbiama žmogaus teisės ir užtikrinamas aplinkos tvarumas bei nauda susijusioms vietos bendruomenėms. Tokie susitarimai gali būti teisėti tik tuomet, jei kartu numatomos tvarumą užtikrinančios priemonės ir rodikliai.

6. Žemės ūkio klausimas – grėsmė ar galimybė?

6.1 Žemės ūkio sektorius yra svarbus Maroko socialinės ir ekonominės struktūros elementas. 2012 m. jis sudarė 15 proc. BVP ir vis dar yra pagrindinis užimtumo šaltinis šalyje: šiame sektoriuje dirba 43 proc. dirbančiųjų, iš kurių daugiau nei 78 proc. kaimo vietovėse. Vidutinis valandinis darbo užmokestis Maroke yra 0,55–0,65 EUR ⁽⁷⁾, sezoniniai darbuotojai neturi galimybės visapusiškai pasinaudoti darbo teisėmis ir Maroko ūkiams vis dar būdingas vaikų darbo reiškinys. Gyvulininkystės sektorius taip pat labai svarbus Maroko žemės ūkio ekonomikai; jis sudaro 30 proc. žemės ūkio pridėtinės vertės ir jame dirba 20 proc. kaimo gyventojų.

6.2 Strateginį vaidmenį Maroko ekonomikoje atlieka ir maisto pramonė. Šiame sektoriuje veikia daugiau nei 1 700 įmonių, kurioms tenka ketvirtadalis visos šalies pramonės gamybos.

7. ES ir Maroko žemės ūkio susitarimas

7.1 Glaudūs ES ir Maroko santykiai žemės ūkio srityje prasidėjo 1996 m. vasario 26 d. Europos Bendrijoms ir Marokui pasirašius Europos ir Viduržemio jūros regiono šalių asociacijos susitarimą ir vėlesniais susitarimais įvedus pakeitimus. Paskutinis etapas – 2012 m. sudarytas naujas žemės ūkio susitarimas, kurį Europos Parlamentas priėmė balsų dauguma.

7.2 Kalbant vien tik apie žemės ūkio susitarimą, šalių santykiai buvo sudėtingi, ypač su pietinėmis ES šalimis, dėl konkurencijos vaisių ir daržovių sektoriuje, diskusijų dėl kvotos perviršio ir tam tikru metu pateiktų kaltinimų dėl pažeidimų, susijusių su marokietišku pomidorų – pagrindinio susitarime minimo produkto – įvežimo kainomis.

⁽⁵⁾ 2013 m. birželio 3 d. Briuselyje pasirašyta bendra deklaracija, kuria sukurama Maroko Karalystės ir Europos Sąjungos bei jos valstybių narių partnerystė judumo srityje.

⁽⁶⁾ Liepos 24 d. Europos Komisija ir Maroko Karalystė pasirašė naują žuvininkystės susitarimą, kuriuo turi būti panaikintas pusantų metų trukęs Europos žvejybos laivyno veiklos sąstingis Maroko žvejybos plotuose. Europos Parlamentas turės šį susitarimą patvirtinti arba atmesti siekdamas aplinkos tvarumo.

⁽⁷⁾ Šaltinis: Nacionalinė Maroko žemės ūkio sektoriaus federacija (UMT).

7.3 EESRK mano, kad į ES ir Maroko žemės ūkio susitarimą turi būti įtraukti kriterijai ir sąlygos, suteikiantys galimybę įvertinti abipusį prekybos atvėrimo poveikį, ypač poveikį aplinkai ir darbo teisėms.

8. Ekologiško Maroko planas

8.1 Žemės ūkio susitarimas papildytas kitomis dviem ateityje glaudžiai susijusiomis priemonėmis: Ekologišku Maroko planu ir vadinamuoju aukštesnio lygio statusu.

8.2 Ekologišku Maroko planu iki 2020 m. siekiama padidinti žemės ūkio bendrojo vidaus produkto (BVP) pridėtinę vertę ir keturis kartus padidinti alyvuogių aliejaus gamybą, kad 2020 m. ji sudarytų 340 000 tonų; išauginamų citrusinių vaisių kiekių turėtų padidėti nuo 1,5 iki 3,7 mln. tonų, o vaisių ir daržovių – nuo dabartinių 4,45 mln. iki 10 mln. tonų. Tuo tarpu javų auginimui skirtas bendras plotas bus sumažintas nuo 5,3 mln. iki 4,2 mln. hektarų (ha). Maroko vyriausybė tvirtina, kad nori padidinti našumą net jeigu užsienio investicijos bus nukreiptos į vaisių ir daržovių sektorių. Taigi Maroko prioritetą – pagerinti prekybos balansą, tad šiuo tikslu jis turi remti eksportą.

9. Aukštesnio lygio statusas

9.1 2013 m. balandžio 17 d. Komisija paskelbė pasiūlymą dėl Tarybos sprendimo dėl ES ir Maroko veiksmų plano užtikrinti aukštesnio lygio statusą įgyvendinimo (2013–2017 m.), kuriame kaip pirma žemės ūkio priemonė aiškiai numatytas „žemės ūkio sektoriaus pajėgumų modernizavimas ir stiprinimas vykdant prekybos liberalizavimą ir atsižvelgiant į Ekologiško Maroko planą“.

9.2 Šis pagal aukštesnio lygio statusą numatytas žemės ūkio gerinimo planas jau finansuojamas iš ES lėšų, kurios skiriamos tiesiogiai ir išskirtinai Ekologiško Maroko plano II ramsčiui. Per pastaruosius 10 metų ES Marokui skyrė 1 330 mln. EUR plėtros fondo lėšų. 2011–2013 m. jau numatyti papildomi 565 mln. EUR, iš kurių 70 mln. EUR skiriama pagal Paramos žemės ūkio sektoriaus politikai programą (PAPSA) ir 60 mln. EUR – pagal antrąją programą. Dalis šios ES paramos panaudojama medžių, visų pirma alyvmedžių, auginimo Viduržemio jūros regione plėtrai.

10. Apsirūpinimas maistu

10.1 Visos šios Maroko žemės ūkio ekonomikos vystymo priemonės, be abejonės, padės įgyvendinti Ekologiško Maroko plano I ramsčio tikslus: padidinti vaisių ir daržovių, visų pirma laistomų, eksportą. Ne veltui 2013 m. spalio 17 d. ECORYS paskelbti poveikio vertinimo tyrimo modelių rezultatai rodo galimą vaisių ir daržovių bei perdirbtų augalinių produktų sektoriaus plėtrą dėl tvirtos ir visapusės laisvosios prekybos zonos (TVLPZ).

10.2 Sveikintinos Maroko pastangos padidinti žemės ūkio našumą kertasi su ariamosios žemės trūkumo problema. Javai užima 65 proc. žemės ūkio paskirties ploto, vaismedžiai (citrusiniai vaisiai, alyvmedžiai) – 11 proc., pramoniniai augalai (cukriniai runkeliai, cukranendrės) – 4 proc., ankštiniai augalai – 4 proc. ir daržovės (pomidorai, braškės, melionai ir kt.) – 3 proc. Vaisiai ir daržovės yra Maroko eksporto pagrindas.

10.3 Ekologiško Maroko plano II ramsčio plėtrai labai trukdo tai, kad tik 12 proc. ploto sudaro žemės ūkio paskirties žemė, kurios didelė dalis nedrekinama. Didžiąją dalį žemės ūkio kraštovaizdžio sudaro nedideli, mažiau nei 5 hektarų ploto šeimos ūkiai (daugiau kaip 70 proc. visų Maroko ūkių užima mažiau nei trečdalį žemės ūkio paskirties žemės ploto).

10.4 Perėjimas nuo javų auginimo prie intensyvaus ūkininkavimo Maroke didina įdruskėjimą – šis reiškinys ne svetimas ir šiaurinei Viduržemio jūros regiono daliai, – kuris būdingas 5 proc. šalies teritorijos. ES turi padėti užtikrinti pusiausvyrą tarp dviejų Ekologiško Maroko plano ramsčių ir paskatinti sukurti smulkiems ūkininkams palankias ūkininkavimo sąlygas, kurios šiuo metu visiškai išbalansuotos dėl į eksportą orientuotos žemės ūkio veiklos, kurioje nedalyvauja didžioji dauguma Maroko gamintojų. Kitos Europos žemės ūkio ir kaimo plėtros kaimynystės programos (ENPARD) bandomieji projektai Maroke taip pat gali jiems atverti naujų galimybių.

11. Pilietinės visuomenės vaidmuo

11.1 Reformos, asociacijų laisvė ir pilietinė visuomenė

11.1.1 Kai kuriose regiono šalyse apie daugiau ar mažiau įtvirtintą asociacijų laisvę galima kalbėti tik prasidėjus dabartiniam perėjimui prie demokratijos, tačiau prieš dabartines reformas Maroke jau veikė nepriklausomos darbuotojų, darbdavių ir kitų pilietinės visuomenės sektorių asociacijos. Šios asociacijos turėjo veiksmų laisvę, nors politinės valdžios institucijos joms taikė tam tikras ribas ir apribojimus.

11.1.2 Po pastaraisiais metais įgyvendintų reformų padėtis pagerėjo, todėl Maroko politinis liberalizavimas dažnai pateikiamas kaip sėkmingas pavyzdys kitoms arabų šalims. Tačiau vis dar yra tobulintinių sričių.

11.1.3 Pilietinės visuomenės organizacijoms dabar klestėjimo laikotarpis, nors kai kurie aktyvistai ir skundžiasi administracinėmis kliūtimis, su kuriomis jie visų pirma susiduria norėdami įregistruoti asociaciją.

11.1.4 Kaip vieną iš institucinių priemonių, įgyvendintų vykdant politinę reformą, reikia paminėti 2011 m. vasario mėn. įsteigtą Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų tarybą, kuriai suteikti įgaliojimai konsultuoti vyriausybę, Atstovų Rūmus ir Patarėjų Rūmus dėl ekonomikos, aplinkos ir profesinio mokymo gairių ir jiems patarti. Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų tarybai taip pat pavesta skatinti ir stiprinti ekonominių ir socialinių subjektų santykius.

11.1.5 Kai kurios asociacijos nepriklauso šiai tarybai, tačiau yra pelnūsios pripažinimą moterų teisių, apskritai žmogaus teisių apsaugos ar kovos su korupcija srityje.

11.1.6 Kiti konstitucijoje įtvirtinti patariamieji organai yra šie: Nacionalinė žmogaus teisių taryba, Centrinė korupcijos prevencijos observatorija, Jaunimo taryba, Maroko bendruomenės užsienyje taryba, Konkurencijos taryba, Saugumo taryba. Dar reikia įsteigti Teisingumo tarybą, Šeimos tarybą, Lyčių lygybės tarybą ir Nacionalinę Maroko kalbų ir kultūros tarybą.

11.2 *Europos ir Maroko pilietinės visuomenės dalyvavimas ES ir Maroko susitarimuose*

11.2.1 Kaip nurodyta ankstesnėje EESRK nuomonėje dėl Maroko⁽⁸⁾, derybos dėl asociacijos susitarimo vyko prieš tai deramai nepasikonsultavus su ekonominėmis ir socialinėmis organizacijomis.

11.2.2 Dabartiniame asociacijos susitarime nenustatytas konkretus pilietinės visuomenės dalyvavimo šio susitarimo stebėsenos ir vystymo procese mechanizmas.

11.2.3 Asociacijos susitarimo 85 straipsnyje nurodoma, kad Asociacijos taryba, aukščiausias valdymo organas, imsis priemonių, kad palengvintų Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto ir atitinkamos institucijos Maroke bendradarbiavimą.

11.2.4 Atsižvelgiant į tai, kad Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų taryba jau įsteigta ir glaudžiai bendradarbiauja su EESRK, būtų pageidautina, kad abi patariamąsios institucijos pareikalautų Asociacijos tarybos įkurti jungtinį konsultacinį komitetą, kuris galėtų teikti pranešimus ir prašymus Asociacijos tarybai ir Asociacijos komitetui.

11.2.5 Jungtinį konsultacinį komitetą sudarytų 6 Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų tarybos ir 6 EESRK atstovai, kurie rinktųsi du kartus per metus pakaitomis Maroke arba ES.

11.2.6 Reikėtų nustatyti ir kitus mechanizmus siekiant aktyviau dalyvauti plėtojant ES ir Maroko santykius, pavyzdžiui, darbdavių ir darbuotojų socialinio dialogo srityje.

2014 m. vasario 26 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Henri MALOSSE*

⁽⁸⁾ Nuomonė 264/2010, pranešėja Margarita López Almendáriz.